

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.234
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору мистецтвознавства, професору,
завідувачу кафедри дизайну і теорії мистецтва
Чуйку Олегу Дмитровичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора мистецтвознавства, професора, професора кафедри дизайну і теорії
мистецтва Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Дундяк Ірини Миколаївни

на дисертацію

Петріва Романа Степановича

на тему

**«Візуальні практики об'єктів мистецької спадщини в культурному
просторі України кінця XX – початку XXI століття»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

**за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація (галузь знань 02 Культура і мистецтво).**

**1. Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок із галузевими
науковими програмами.** Актуальність дисертаційного дослідження
Р. С. Петріва зумовлена насамперед безпрецедентним масштабом загроз,
яких зазнала українська мистецька спадщина внаслідок російської збройної

агресії: за наведеними в роботі верифікованими даними ЮНЕСКО зафіксовано понад 527 пошкоджених або знищених культурних об'єктів, а за оцінками Київської школи економіки прямі збитки культурній інфраструктурі сягнули близько 4 млрд доларів США. У цих умовах питання документування, збереження й захисту мистецької спадщини виходять за межі суто музейної проблематики й набувають значення стратегічного ресурсу для збереження образотворчого, декоративного мистецтва – дослідницького, правового й меморіального. Це й обґрунтовує актуальність звернення автора до цієї теми. Робота виконана в межах науково-дослідної теми кафедри дизайну і теорії мистецтва Карпатського національного університету імені Василя Стефаника «Актуальні питання культурології: теорія та історія культури» (державний реєстраційний номер 0117U004571), тему затверджено Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 9 від 01.11.2022 р.).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність.

Обґрунтованість результатів дослідження забезпечена поєднанням теоретичного й практичного планів аналізу. Автор спирається на джерельну базу з 142 позицій, що охоплює як класичну мистецтвознавчу теорію, так і сучасну емпірику війни проти культурної спадщини – звіти RES-POL, дані ЮНЕСКО та Реєстру Музейного фонду України, матеріали волонтерських і міжнародних ініціатив SUCHO, Backup Ukraine, Skeiron, DIGICURE, ALIPH, CyArk-UHDDI. Такий підбір джерел дозволяє авторові уникнути суто умоглядного теоретизування й будувати висновки на верифікованому фактичному матеріалі. Достовірність висновків підтверджується систематичним застосуванням порівняльно-типологічного методу та кейс-методу до конкретних інституційних ситуацій – Херсонського обласного художнього музею ім. О. О. Шовкуненка, Іванківського історико-

краєзнавчого музею, Маріупольського художнього музею ім. А. І. Куїнджі, а також до міжурядового процесу польсько-української реституції. Побудовані на цій основі узагальнення (зокрема формула парадоксу архіву як зброї) є аргументованими й такими, що впливають безпосередньо з проаналізованого матеріалу, а не постульованими апіорно.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження відповідає плановій науковій тематиці кафедри дизайну і теорії мистецтва Карпатського національного університету імені Василя Стефаника і є складовою частиною наукової роботи університету у сфері збереження національної культурної спадщини.

4. Наукова новизна результатів дисертації полягає у формулюванні чотирикомпонентної моделі критеріїв якості візуальних практик роботи зі спадщиною (мистецтвознавча повнота, технічна відповідність методу типу об'єкта, процедурна автентичність, інституційна відповідальність), яка виконує одночасно нормативну й діагностичну функції та випробувана на п'ятнадцяти конкретних кейсах. Уперше в українському мистецтвознавстві архів розглянуто як інституцію з чотирма взаємопов'язаними функціями – атрибутивною, ідентифікаційною, реституційною й меморіально-доказовою, а на матеріалі Херсонського музею сформульовано парадокс архіву як зброї: недостатньо захищений архів здатний перетворитися з інструмента захисту на інструмент цілеспрямованого вилучення цінностей окупантом. Новизну становить також чотирирежимна типологія документації мистецької спадщини (превентивний, систематичний, аварійний, післявтратний режими), що дозволяє коректно, без взаємного знецінення, оцінювати якість документаційних практик, виконаних у принципово різних умовах – від планового лазерного сканування до аварійної фотофіксації в зоні бойових дій.

5. Теоретична цінність і практична значущість отриманих наукових результатів. Практичне значення отриманих результатів є одним із найсильніших аспектів дисертації. Запропоновані критерії якості придатні для оцінювання й планування цифрових архівних, документаційних і репрезентаційних проєктів; окрему прикладну вагу результати мають для систематизації документації пошкоджених і втрачених об'єктів воєнного часу, побудови меморіальних і доказових архівів та планування реституційних процесів, включно з міжнародною дипломатичною й правовою практикою. Теоретичне значення полягає у створенні аналітичного апарату, застосовного, за задумом автора, і поза межами суто української ситуації.

6. Загальна оцінка змісту роботи. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів (тринадцяти підрозділів), висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (142 позиції) і трьох додатків; загальний обсяг роботи – 250 сторінок, основний текст – 187 сторінок. Розділ 1 присвячено формуванню джерельної й методологічної бази дослідження. У розділі 2 обґрунтовано рівневу модель візуальних практик та простежено її історичну динаміку – від доцифрового пласта 1985–2010 рр. через цифровий поворот 2000–2022 рр. до воєнної інтенсифікації 2014–2025 рр., у межах якої введено концепт парадоксу запізнілої готовності, підкріплений даними RES-POL про стан цифрової інфраструктури українських музеїв станом на 24 лютого 2022 р. Розділ 3 містить мистецтвознавчий аналіз практик роботи з образотворчим (К. Білокур, М. Примаченко), декоративно-ужитковим (косівська кераміка, петриківський розпис, опішнянське гончарство) та архітектурним (Софія Київська) видами спадщини, на основі якого сформульовано принцип відповідності методу типу об'єкта. Розділ 4, найбільш прикладний за спрямуванням, досліджує інституційні форми роботи зі спадщиною – архів, цифрові платформи

(Google Arts & Culture, Europeana, eMuseum, Sketchfab), документаційні режими – і завершується обґрунтуванням чотирикомпонентної моделі критеріїв якості, апробованої на десяти цифрових і п'яти доцифрових кейсах. Такий рух від конкретної інституційної практики до узагальненого оцінювального інструмента є методологічно виправданим і посилює прикладну цінність дисертації. Загальні висновки дисертації є аргументованими, відповідають меті й завданням дослідження та містять окреслені автором стратегічні пріоритети розвитку візуальних практик роботи зі спадщиною в Україні.

7. Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації не виявив ознак академічного плагіату, неправомірних текстових запозичень чи фальсифікації результатів. Оформлення посилань і бібліографічного апарату загалом відповідає вимогам ДСТУ 8302:2015.

8. Дискусійні положення та зауваження. Загалом нами дана позитивна оцінка дисертації, зважаючи на високий рівень її виконання та значний особистий внесок автора у розвиток українського мистецтвознавства. Однак вважаю необхідним висловити наступні зауваження, побажання, питання:

1. Другий розділ роботи, який передбачає створення теоретичного підґрунтя моделі візуальних практик, що становлять основний зміст дисертації, починається без найменшого вступу, підрозділ 2.1 також не містить жодної преамбули й починається одразу з фактажу про К. Білокур с. 44: «У вересні 1954 р. у паризькому *Maison de la pensée française* було представлено виставку народного мистецтва Радянської України, одним із центральних об'єктів якої стала добірка творів Катерини Білокур». Подібне спостерігаємо у третьому, четвертому розділі. Зважаючи на новаторський напрям роботи, варто було б спочатку пояснити окремі важливі моменти, які будуть розглядатися у

розділах і підрозділах. Такі преамбули, на нашу думку, є необхідною складовою наукового тексту.

2. У другому розділі на с. 55–56 йдеться про «пострадянську музейну реформу 1985–1995 рр.». Викликає сумнів вжитий термін «пострадянська» з урахуванням зазначених часових рамок, адже СРСР припинив своє існування у 1991 р. Просимо автора пояснити таке трактування хронологічних меж.
3. У запропонованій рівневій моделі візуальних практик четвертий рівень – трансмісійно-відтворювальний. В тексті дисертант вказує петриківський розпис, опішнянську кераміку як приклади його застосування. До яких ще мистецьких явищ, на вашу думку, необхідно його застосовувати в Україні?
4. Третій розділ містить підрозділ «3.3. Архітектурна спадщина як об'єкт візуального прочитання: простір, поверхня і мистецьке наповнення». Просимо дисертанта детально обґрунтувати включення його у текст роботи в контексті спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».
5. В тексті роботи інколи трапляються хиби у оформленні (в уніфікації подачі персоналій, відсутності нерозривного пробілу між іменем та прізвищем, використання текстів іноземною мовою без перекладу, використання русизмів «кошачого пензля» с. 130 тощо). Присутні окремі неспівпадіння номеру в списку джерел та посилання. До прикладу на с. 146 автор пише: «... Н. Бабій і співавторів про воєнні архівні ініціативи [80], у дослідженні О. Чуйка і В. Рудницького про доцифровий шар атрибуційної інфраструктури [73], а також у дослідженні Т. Ісиченко, Т. Міронової та співавторів про публічну скульптуру воєнного часу [106]...» й вказує працю О. Чуйка і В. Рудницького під номером 73, а має бути 72 відповідно списку

використаних джерел, поданого в кінці дисертації. Вказані недоліки не сприяють адекватному сприйняттю суті роботи.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

За темою дисертації автором одноосібно опубліковано 7 наукових праць: 3 статті у фахових виданнях України категорії «Б» та 4 тези доповідей на наукових конференціях і круглих столах, що загалом відповідає встановленим вимогам щодо публікації основних результатів дисертаційного дослідження.

10. Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Робота написана українською мовою з дотриманням наукового стилю, використано загальновизнану наукову термінологію. Стиль викладення результатів дослідження, нових наукових положень, висновків і рекомендацій в цілому чіткий та зрозумілий.

11. Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст і проблематика дисертації загалом відповідають спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація (галузь знань 02 Культура і мистецтво).

12. Висновок про відповідність дисертації вимогам. Проведений аналіз дисертаційної роботи й наукових публікацій автора дає підстави стверджувати, що дисертація Петріва Романа Степановича «Візуальні практики об'єктів мистецької спадщини в культурному просторі України кінця XX – початку XXI століття» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої

освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Рецензент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри дизайну і теорії мистецтва
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Ірина ДУНДЯК